

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องการก่อตัวและกระบวนการประชาสังคม : กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการก่อตัวของกระบวนการประชาสังคม และเพื่อศึกษากระบวนการประชาสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบแผนในการดำเนินงานวิจัยซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

การเลือกสนามการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการก่อตัวและกระบวนการประชาสังคมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเลือกชุมชนคีรีวงเป็นพื้นที่ศึกษา แต่เดิมนั้นคีรีวงนั้นเป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่ มีประชาชนอาศัยอยู่ประมาณ 700 หลังคาเรือน ทำให้การบริหารจัดการและการปกครอง ตลอดจนการจัดบริการประชาชนทำได้ไม่ทั่วถึง จึงได้แยกเขตการปกครองเสียใหม่ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2536 โดยแยกหมู่บ้านคีรีวงออกไปเป็นอีก 3 หมู่บ้าน โดยคงคำว่าคีรีเอาไว้เป็นอนุสรณ์ว่าครั้งหนึ่งหมู่บ้านดังกล่าวเคยอยู่ในชุมชนเดียวกัน (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, 2542 : 27-28)

ดังนั้น ในปัจจุบันชุมชนคีรีวง จึงประกอบด้วย หมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 5 บ้านคีรีวง หมู่ที่ 8 บ้านคีรีทอง หมู่ที่ 9 บ้านขุนคีรี และหมู่ที่ 10 บ้านคีรีธรรม ตั้งอยู่ในตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชุมชนคีรีวงเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การต่อสู้ร่วมกันของคนภายในชุมชนมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะเหตุการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ. 2531 ที่ชาวบ้านสามารถพลิกฟื้นกอบกู้ชีวิตขึ้นมาได้ใหม่ด้วยการร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาของคนภายในชุมชนเอง การเล็งเห็นถึงศักยภาพในการพึ่งตนเองโดยอาศัยกลไกต่างๆที่มีภายในชุมชน และในปัจจุบันชุมชนคีรีวงมีกลุ่มกิจกรรมหลายกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังเช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มหัตถกรรมจักสาน กลุ่มทุเรียนกวน กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มไบโม่บ้านคีรีวง กลุ่มสตรีแปรรูปผักผลไม้ กลุ่มบ้านสมุนไพรมะลิ กลุ่มเสริมพัฒนา กลุ่มแม่บ้านทำขนม และชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนั้น ในการศึกษานี้ ชุมชนคีรีวงจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นสนามในการศึกษาเรื่องการก่อตัวและกระบวนการประชาสังคม เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์กับชุมชนอื่นต่อไป

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นแบบแผนในการดำเนินงานวิจัย ดังนั้น การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการคัดเลือกโดยการพิจารณาเปรียบเทียบ (Judgmental Sampling) ซึ่งเป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเงื่อนไขหรือคุณสมบัติที่ได้กำหนดไว้ เรียกว่าเป็นการคัดเลือกโดยพิจารณาเป้าหมายของการวิจัยเป็นสำคัญ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการก่อตัวของกระบวนการประชาสังคม และศึกษากระบวนการประชาสังคมในชุมชนศิรีวง ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนั้น ผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่างจากภูมิหลังของประชากรตามตัวแปรที่ได้กำหนดไว้ในข้อสันนิษฐานการวิจัย ได้ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ผู้เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆของชุมชนหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
2. ผู้นำชุมชน

2.1 ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 หมู่ที่ 8 หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 10 กำนันตำบลท่าโลน นายกองค้กรบริหารส่วนตำบลท่าโลน

2.2 ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ หรือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนภายในชุมชน ได้แก่ ครูอาจารย์ พระสงฆ์ หมอพื้นบ้านและผู้นำการพัฒนาในอดีต

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร โดยทำการศึกษาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนศิรีวงในด้านต่างๆ คือ สภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

1.2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 การสังเกต (Observation) เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์และความหมายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ในระยะแรกของการวิจัยผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตโดยตรง

(Direct Observation) หรือการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อทำการสำรวจลักษณะทางกายภาพของชุมชน จากนั้นจึงค่อยเริ่มใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ ผู้วิจัยจะสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน โดยผู้วิจัยจะร่วมกระทำกิจกรรมที่ผู้วิจัยสามารถเข้าร่วมได้ เช่น กิจกรรมการทำงานของกลุ่มต่างๆภายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มหัตถกรรมจักสาน กลุ่มทุเรียนกวน กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มไบโม่บ้านคีรีวง กลุ่มบ้านสมุนไพโร และชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมในฐานะนักสังเกต (Participant – as – Observer) ทำการสังเกตเรื่องรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมการทำงานร่วมกันภายในกลุ่ม และผู้วิจัยได้ใช้กรอบการสังเกตของลอฟแลนด์ (Lofland) เป็นกรอบในการสังเกต ได้แก่ จากและบุคคล พฤติกรรม แบบแผน พฤติกรรม ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมและความหมาย ซึ่งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้จะกระทำร่วมกับการซักถามและการจดบันทึกด้วย

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เป็นรายบุคคลกับประชากร กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการก่อตัวของกระบวนการประชาสังคมและกระบวนการประชาสังคมในชุมชนคีรีวง

เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการวิจัยที่สำคัญที่สุดในการวิจัยคือ ตัวผู้วิจัยเอง เพราะเป็นผู้ที่เข้าใจและทราบว่าจะเก็บข้อมูลอย่างไร ถึงจะสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ โดยมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

1. สมุดบันทึกข้อมูล (Fieldnote)
2. เครื่องบันทึกเสียง ใช้ร่วมในขั้นตอนการสัมภาษณ์
3. เครื่องบันทึกภาพ ใช้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นร่วมกับการสังเกต

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ สุกงาค์ จันทวานิช (2543 : 17-121) เป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. การใช้แนวคิด ทฤษฎีและการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลในสนามนั้น การใช้แนวคิด ทฤษฎีสร้างกรอบแนวคิดจะช่วย สร้างข้อสมมติฐานชั่วคราวและข้อสรุปชั่วคราวได้อย่างมีระบบ และในส่วนของขั้นตอนการสร้าง บทสรุปนั้น จะทำโดยนำข้อสรุปเบื้องต้นที่ได้มาพิจารณาเปรียบเทียบว่า มีความสอดคล้องกับ แนวคิดทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งหรือไม่ ถ้าข้อสรุปเบื้องต้นที่สร้างขึ้นนั้นไม่เหมือนแนวคิดทฤษฎีใด จึงจะเสนอข้อค้นพบเป็นแนวคิดใหม่

2. การตรวจสอบข้อมูล โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูล แบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล อีกทั้งยังทำ การตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลและคุณภาพของข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์ข้อมูลอีกด้วย

3. การจดบันทึกและทำดัชนีข้อมูล (Notetaking and Indexing) ในส่วนของการจด บันทึกข้อมูล ผู้วิจัยจะจดแยกกันในส่วนที่เป็นข้อมูลกับส่วนที่เป็นความคิดเห็นของผู้วิจัย โดยทำ การบันทึกย่อขณะที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลอยู่ และนำบันทึกย่อเหล่านั้นมาเรียบเรียงใหม่เป็นบันทึกฉบับ สมบูรณ์ หลังจากนั้นจึงทำดัชนีข้อมูลหรือการเข้ารหัส (Coding) โดยจะใช้วิธีการจำแนกประเภท ข้อมูล (Typological Analysis) เพื่อจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ โดยใช้หลักเกณฑ์การจำแนกประเภท ข้อมูลของ ลอฟแลนด์ (Lofland) เป็นกรอบในการจำแนกข้อมูล แล้วใช้วิธีการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) ร่วมในการวิเคราะห์ด้วย เพื่อเพิ่มให้ข้อมูลเป็นนามธรรมมากขึ้น

4. การทำข้อสรุปชั่วคราวและการกำจัดข้อมูล (Memoring and Reduction) คือ นำความคิดที่ประมวลได้จากการทำดัชนีข้อมูลและการเปรียบเทียบข้อมูล มาทำการ เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน แล้วเรียบเรียงเป็นประโยคหรือข้อความ ในขณะที่เดียวกันก็จะลดขนาดของข้อมูล และจำกัดข้อมูลที่ไม่ต้องการออกไปด้วย

5. การสร้างข้อสรุปและการพิสูจน์ข้อสรุป (Drawing and Verifying Conclusion) ผู้วิจัยจะทำการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) ในลักษณะเชิงบรรยายคือ จะนำ ข้อสรุปย่อยๆมาเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างบทสรุปที่สามารถตอบปัญหาในการวิจัย โดยใช้ เทคนิคในการจัดกลุ่มข้อมูล (Clustering) เพื่อหาความสัมพันธ์ของข้อมูล ในส่วนการพิสูจน์บทสรุปนั้น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการประเมินคุณภาพของข้อมูลที่ได้ เพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้มีความน่าเชื่อถือ มีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์